

УДК 336.14
UDC 336.14

УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ ДЕФІЦИТОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Хоменко І.О., доктор економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

Порицька А.О., Національний транспортний університет, Київ, Україна

BUDGET DEFICIT MANAGEMENT IN MODERN CONDITIONS

Khomenko I.O., Ph.D., Economics (Dr.), National Transport University, Kyiv, Ukraine

Porytska A.O., National Transport University, Kyiv, Ukraine

УПРАВЛЕНИЕ БЮДЖЕТНЫМ ДЕФИЦИТОМ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Хоменко И.А., доктор экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Порицкая А.А., Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні, в період нестабільного соціально-економічного стану та кризи, дуже гостро постало питання про дефіцит бюджету: формування, визначення його розміру та пошук джерел фінансування. За останні роки державний бюджет перебуває в стані економічної кризи, простежується зростання бюджетного дефіциту. Вихід України з цього становища вимагає пошуку адекватних нинішньому етапу розвитку джерел бюджетного фінансування. Питання стабілізації бюджетної політики України та підвищення ефективності управління бюджетним дефіцитом є актуальними та своєчасними на даному етапі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми бюджетного дефіциту та його вплив на економіку країни висвітлено в наукових працях таких науковців: Ю. Архангельського, С. Булгакова, В. Базилевича, В. Опаріна, Я. Жаліла, А. Максюті, О. Василенка, В. Федосова, І. Нечаюка, С. Юрія.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Держава у своїй діяльності прагне до збалансованого розподілу видатків і доходів. Для того, щоб досягти цього необхідно мати чітко налагоджену систему управління бюджетом, яка змогла б забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів; посилити відповідальність суб'єктів господарювання, забезпечити дотримання вимог законодавства, своєчасність і повноту розрахунків з бюджетом. На сьогодні, питання розробки заходів щодо збалансування бюджету залишаються невирішеними.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо запровадження заходів скорочення дефіциту бюджету України на основі ефективнішого використання внутрішніх ресурсів, оптимізації соціальних видатків та удосконалення податкових відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наявність у країні дефіциту державного бюджету спричиняє посилення інфляційних процесів, кризи у сфері державних фінансів, грошової системи, збільшення залежності від позичальників і, як наслідок, погіршення соціально-економічного стану в суспільстві.

До основних причин бюджетного дефіциту відносять: певну політику уряду, який проводить значні структурні зрушення в народному господарстві; негативні, руйнівні наслідки непередбачених подій, таких як війна, катастрофа, стихійні лиха; економічну кризу. В Україні основними причинами формуванні бюджетного дефіциту на сьогодні є:

- загальний спад виробництва, зниження ефективності діяльності;
- несвочасне проведення структурних змін в економіці;
- розвиток інфляційних процесів, невважена кредитна та цінова політика;
- незбалансованість доходів і видатків бюджету, зростання видатків при зниженні доходів, надмірні державні витрати;
- нестабільна політична та економічна ситуація;
- недосконалість і часті зміни українського законодавства;
- високий рівень тіньової економічної діяльності;
- відсутність інвестиційної привабливості.

Проаналізуємо дефіцит Державного бюджету України за 2012-2016 роки (табл. 1).

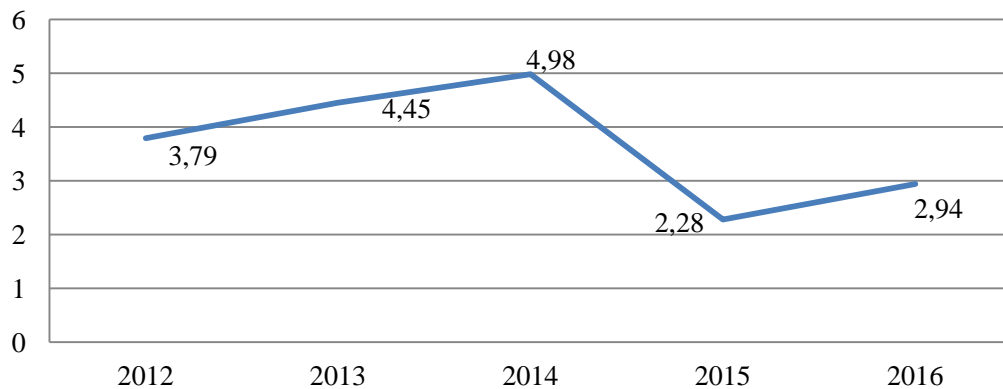
Найбільшу суму дефіциту державного бюджету отримано у 2014 році, що свідчить про неефективну політику щодо управління формуванням доходів та видатків бюджету. Дещо менший дефіцит державного бюджету спостерігався в 2015 році, проте в 2016 році знову відбувається зростання його суми. Для покращення ситуації органам державного управління потрібно вжити заходи щодо збалансування бюджету шляхом збільшення доходів та зменшення видатків. Дефіцит

державного бюджету у 2016 р. склав 70,1 млрд. грн., що становить 83,8% граничного обсягу встановленого Законом «Про Державний бюджет України на 2016 рік». Порівняно з 2015 роком дефіцит державного бюджету збільшився на 24962,7 млн. грн. У 2016 році бюджетно-податкова політика набула стимулюючого характеру і зробила свій внесок у відновлення економічного зростання в країні.

Таблиця 1 – Динаміка дефіциту Державного бюджету України за 2012–2016 роки, млн. грн. [1]

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіцит бюджету)
2012	346054	395682	3817,7	53445,2
2013	339180	403403	484,7	64707,6
2014	357084	430218	4919,3	78052,9
2015	534695	576911	2950,9	45167,5
2016	616275	684743	1661,6	70130,2

Протягом останніх двох років доходи бюджету зростають разом із дефіцитом бюджету, причому останній зростає швидше, ніж доходи. Кредити міжнародних організацій лише збільшують дефіцит за рахунок нарощування зовнішнього державного боргу, що є негативною тенденцією. Проаналізувавши доходи та видатки державного бюджету, можна зробити певні висновки щодо дефіциту державного бюджету. Він є основним інструментом державної фінансово-кредитної політики і здатен справляти значний вплив на соціально-економічне становище країни, а також бути чинником стримування або прискорення розвитку. В 2015 році розмір дефіциту значно скоротився, але з метою повного розуміння ситуації, що склалася у цій сфері, необхідно дослідити зміни даного показника в останні роки з урахуванням змін ВВП України. Для того, щоб зрозуміти реальні масштаби зростання дефіциту бюджету зробимо аналіз питомої ваги дефіциту бюджету з урахуванням змін ВВП України за 2012-2016 роки (рис. 1).

Рисунки 1 – Питома вага дефіциту державного бюджету України у ВВП [1]

Згідно з Маастрихтською угодою дефіцит бюджету має певні обмеження. Встановлено, що припустимим є дефіцит на рівні 3% від ВВП. Хоча такий норматив є досить умовним, тому що межа безпеки бюджетного дефіциту залежить від особливостей конкретної країни у тій чи іншій економічній ситуації. Як бачимо з рис. 1, з 2012 по 2014 р. частка бюджетного дефіциту у ВВП значно перевищує нормативне значення. У наступному році бюджетний дефіцит зменшився до 45150,5 млн. грн., обсяг ВВП зріс до 1979458 млн. грн., (на жаль, за допомогою переважно інфляційних джерел). В сукупному результаті дані зміни призвели до стрімкого зменшення питомої ваги дефіциту бюджету у ВВП країни з 4,98% у 2014 р. до 2,28% у 2015 році. У 2016 році ВВП країни продовжує зростати, але разом з тим зростає і бюджетний дефіцит, що призвело до збільшення частки дефіциту у ВВП до 2,94%.

Наявність дефіциту здебільшого є негативним явищем, але не свідчить про незбалансованість бюджету в цілому, оскільки в процесі його складання і затвердження визначаються джерела дефіцитного фінансування. Це складне економічне явище, у якому віддзеркалюються різні аспекти соціально-економічного розвитку суспільства, ефективність економічної політики держави. Виникнення і зростання дефіциту бюджету зумовлене економічними кризами, економічною нестабільністю, безконтрольним зростанням витрат на адміністративні цілі та інших. На рівні

держави бюджетний дефіцит покривається державними внутрішніми та зовнішніми позиками, а також за допомогою грошової емісії. Постійне нагромадження заборгованості перетворюється на державний борг. В останні роки Державний бюджет України приймається з дефіцитом. Ця політика спрямована на збільшення бюджетних видатків порівняно із залученими доходами. Проте такі важелі використовуються непослідовно. А в окремі періоди бюджети, прийняті з дефіцитом, фактично зводяться або з профіцитом, або з обсягом дефіциту, значно меншим порівняно із запланованими показниками. Це ми можемо побачити у 2015-2016 рр. (табл. 1).

Відповідно до ст. 15 Бюджетного кодексу затвердження бюджету з дефіцитом дозволяється в разі наявності обґрунтованих джерел фінансування бюджету. Джерелами фінансування бюджету є:

- кошти від державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень;
- кошти від приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) – щодо державного бюджету; до таких надходжень належать: надходження від покупців за умови подання заяви на приватизацію; кошти від збору за реєстрацію покупців для участі в аукціоні, конкурсі; суми штрафних санкцій за несвоєчасні розрахунки за придбанні об'єкти приватизації; надходження від продажу патентів на право оренди приміщень; відсотки, нараховані на суму відстрочених платежів тощо.
- повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу цінних паперів;
- вільний залишок бюджетних коштів.

Розглянемо показники фінансування дефіциту бюджету в 2017 р. (табл. 2).

Таблиця 2 – Показники фінансування дефіциту бюджету в 2017 р. [2]

Показники	2016 рік, млн. грн.	2017 рік, млн. грн.	Відхилення	
			млн. грн.	%
фінансування	83694	77547	-6147	-7,3
джерела фінансування – всього:	235188	207898	-27290	-11,6
державні запозичення	217998	190797	-27201	-12,5
надходження від приватизації	17100	17100	0	0,0
частина залишених коштів, передбачених на покриття дефіциту	90	1	-89	-98,9
фінансування в частині витрат – всього:	151494	130351	-21143	-14,0
погашення державного боргу	135204	129559	-5645	-4,2
придбання цінних паперів	16290	792	-15498	-95,1

Як бачимо, у 2017 році заплановано меншу суму фінансування дефіциту державного бюджету на 6147 млн. грн. Фінансування державного бюджету передбачене за рахунок нових запозичень. Джерелами фінансування державного бюджету у сумі 207,9 млрд. грн. є запозичення і кредити. На погашення державного боргу і придбання цінних паперів планується витратити 130,4 млрд. грн. Існують значні ризики ненадходження визначених коштів від приватизації. У 2017 році передбачається надходження коштів від приватизації державного майна у сумі 17,1 млрд. грн. Уряд продовжив практику визначення великих за обсягом і нереалістичних надходжень коштів від приватизації державного майна. Істотні надходження від приватизації державного майна востаннє були у 2011 році (більше 11 млрд. грн.).

- Для подолання дефіциту державного бюджету України найбільш ефективними напрямками є:
- вдосконалення контролю за використанням коштів державного та місцевих бюджетів;
  - збільшення дохідної частини бюджету при запровадженні виваженої податкової політики, яка б забезпечила підвищення функціонування різних галузей виробництва;
  - створення платникам податків сприятливих умов для розвитку своєї діяльності;
  - скорочення капітальних видатків [2].

Важливо взяти до уваги й пропозиції Ю. Архангельського щодо скорочення дефіциту бюджету в Україні в сучасних умовах. На його думку, слід насамперед скоротити частку перерозподілу доходів через державні фінанси і як найбільше видаткових повноважень передати бюджетам різних рівнів. Другим чинником зниження бюджетного дефіциту повинна стати оптимізація видаткових статей бюджету. Третім чинником є пріоритетність фінансування тих видаткових статей, які потенційно можуть забезпечити зростання доходів держави. Такими повинні стати витрати на розвиток ІТ-сектора та на розвиток переробної промисловості [4].

На думку відомих українських експертів Я. Жаліла та А. Максюті, необхідно провести наступні зміни у бюджетній політиці України:

1. Фіскальну лібералізацію на першому етапі реформ потрібно зосередити переважно на спрощенні податкового адміністрування та зниженні на цій основі «корупційного податку».

2. Реалізація інвестиційного потенціалу державних фінансів має орієнтуватися на створення сприятливих умов для партнерського фінансування програм модернізації, концентрації основної частки бюджетного інвестування на розбудові економічного середовища, сприятливого для підприємництва.

3. Припинити пасивне стискання видатків на соціогуманітарну сферу. Посилити їх концентрацію на програмах, які сприятимуть розвитку та розкриттю людського капіталу нації.

4. Досягти залучення в економічний оборот потенційних ресурсів регіонів на основі посилення зв'язку фінансових ресурсів, доступних громадам, з результативністю місцевих економік.

5. Протидіяти намірам країни-агресора виснажити українську економіку високими оборонними видатками. Останні потрібно перетворювати на стимулятор розвитку національної економіки завдяки поширенню ринкових засад на розподіл лівової частки оборонних закупівель у межах внутрішнього ринку.

6. Відновити безперервність видаткового процесу, що призведе до зменшення корупційної місткості бюджетної сфери на основі спрощення адміністративних процедур і впровадження новітніх технологій організації та контролю.

7. Довіру суспільства до політики держави у бюджетній сфері потрібно відновлювати через забезпечення повної відкритості формування та витрачання бюджетних коштів за рахунок інституціоналізації громадського контролю за діяльністю відомств і бюджетних установ.

8. В добу глобалізації значно ефективніше асоціювати вирішення системних проблем національного рівня з міжнародною проблематикою та інтеграцією України до глобальної системи людського розвитку, цілі якого визначено на рівні ООН як «Цілі розвитку тисячоліття». Приєднання до глобальних цілей розвитку відкриває простір для міжнародного діалогу України, спрощує одержання правової та фінансової підтримки.

9. Суттєвим ресурсом скорочення дефіциту бюджету могло б стати зменшення тіньової економіки, яка сягає половини ВВП України, а також обмеження коштів, які виводяться з нашої країни в офшори. Достатньо сказати, що в офшори з України, за даними незалежних експертів, за роки незалежності було виведено близько 200 млрд. дол. США. Певна частина цих коштів повернулася в нашу країну у формі інвестицій, але більша частина залишилася за кордоном [5].

В цілому, при управлінні дефіцитом бюджету в нашій країні треба врахувати думку провідних українських вчених, які вважають, що кожна країна має орієнтуватися на реалізацію власних пріоритетів соціально-економічного розвитку, що можуть вимагати більших чи менших обсягів дефіциту бюджету [6].

Висновки. В рамках підвищення ефективності управління бюджетним дефіцитом необхідно задіяти й внутрішні резерви, пов'язані з кращим використанням суспільних фінансів, зменшенням тіньової економіки, виведенням коштів в офшори, оподаткуванням великого приватного капіталу. Існує дві основні форми зниження дефіциту бюджету: зменшення суспільних витрат та підвищення податків. Кожна з цих форм має своїх прихильників та противників у різних політичних партіях. Відповідно, кожна з них, коли приходить до влади в Україні, використовує свій інструментарій оптимізації дефіциту бюджету та державного боргу. Сучасна практика показує, що для цього насамперед використовують підвищення непрямих податків. В Україні в останні роки наголос зроблено на постійне зростання акцизного податку та на підвищення цін на енергоносії для всіх споживачів, що негативно сприймається більшістю населення. Для оптимізації дефіциту бюджету в нашій країні слід насамперед скоротити частку перерозподілу доходів через державні фінанси і як найбільше видаткових повноважень передати бюджетам різних рівнів. Важливим чинником, що може скоротити дефіцит, є пріоритетність фінансування тих видаткових статей, які потенційно можуть забезпечити зростання доходів держави. Насамперед це стосується розвитку ІТ-галузі, в якій Україна досягла значного розвитку.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.

2. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17/>.

3. Семенов М.В. Дефіцит державного бюджету та шляхи його подолання [Електронний ресурс] / М.В. Семенов. – Режим доступу до ресурсу: <http://intkonf.org/semeno-m-v-defitsit-derzhavnogo-byudzhetu-ta-shlyahi-yogo-podolannya/>.

4. Архангельський Ю. Чи може дефіцит держбюджету бути нульовим? / Ю. Архангельський // Дзеркало тижня. – 2016. – 1 жовтня. – С. 7.

5. Жаліло Я. Економічний прагматизм як ліки від бюджетного фетишизму / Я. Жаліло, А. Максютя // Дзеркало тижня. – 2016. – 28 травня. – С. 6.
6. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. Т. 1. Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / В.М. Геєць (кер. авт. кол.) та ін. – 2004. – 640 с.
7. Shkarlet S.M. The current state and prospects of development of international electronic commerce / S.M. Shkarlet, I.O. Khomenko / Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 2 (10). Ч. 2. – С. 133–138.
8. Хоменко І.О. Методичні аспекти превентивного антикризового управління та оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання / І.О. Хоменко, В.В. Концева, Н.В. Бойко // Фінансові дослідження. – 2016. – № 1 (1). – С. 105–117.
9. Shkarlet S.M. Actual problems of formation and funding of the state road funds / S.M. Shkarlet, I.O. Khomenko, V.V. Kontseva // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 3 (11). Ч. 1. – С. 16–20.
10. Хоменко І.О. Фінансові аспекти управління структурою капіталу в сучасних умовах / І.О. Хоменко, В.В. Концева, Н.В. Бойко // Вісник Чернігівського національного технологічного університету: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧНТУ, 2014. – № 2 (74). – С. 69–74 (Серія «Економічні науки»).
11. Хоменко І.О. Роль та значення кластеризації національної економіки в контексті євроінтеграційних та глобальних викликів / І.О. Хоменко // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети розвитку національної економіки в контексті євроінтеграційних та глобальних викликів». Тези доповідей. Частина 3. (Харків, 20–21 квітня 2016 р.) – Харків: ХНУБА, 2016. – С. 126–128.

REFERENCES

1. Official website of the Ministry of Finance [Electronic resource]. Resource access mode: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
2. The Budget Code of Ukraine No. 2456-VI of July 08, 2010 [Electronic resource]. Mode of access: <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17/>.
3. Semeno M.V. Deficit of the state budget and ways to overcome it [Electronic resource] / M.V. Semeno. Resource access mode: <http://intkonf.org/semeno-m-v-defitsit-derzhavnogo-byudzhetu-ta-shlyahi-yogo-podolannya/>.
4. Arkhangelsky Y. Can the state budget deficit be zero? / Y. Arkhangelsky // Mirror of the week. 2016. October 1. P. 7
5. Zhalilo Y. Economic pragmatism as a remedy for budget fetishism / Y. Zhalilo, A. Maksyuta // Dzerkalo tyzhnya. 2016. 28 May. P. 6.
6. Budget policy in the context of the strategy of socio-economic development of Ukraine: 6 t. T. 1. Priorities of fiscal policy and economic growth in Ukraine / V.M. Heyets (Ch. author count) and others. 2004. 640 p.
7. Shkarlet S.M. Current state and prospects of development of international electronic commerce / S.M. Shkarlet, I.O. Khomenko / Scientific bulletin Polissya. 2017. No. 2 (10). Ch. 2. P. 133–138.
8. Khomenko I.O. Methodical aspects of preventive crisis management and evaluation of financial status of business entities / I.O. Khomenko, V.V. Kontseva N.V. Boyko // Financial Research. 2016. №. 1 (1). P. 105–117.
9. Shkarlet S.M. Actual problems of formation and financing of state road funds / S.M. Shkarlet, I.O. Khomenko, V.V. Kontseva // Scientific bulletin Polesie. 2017. №. 3 (11). Part 1. P. 16–20.
10. Khomenko I.O. Financial aspects of capital structure management in modern conditions / I.O. Khomenko, V.V. Kontseva, N.V. Boyko // Bulletin of the Chernihiv National Technological University: Sb. sciences works. Chernigov: CNUT, 2014. No. 2 (74). P. 69–74 (Series «Economic Sciences»).
11. Khomenko I.O. The role and importance of clusterization of the national economy in the context of European integration and global challenges / I.O. Khomenko // Materials of the VII International Scientific and Practical Conference «Priorities of the National Economy Development in the Context of European Integration and Global Challenges». Abstracts of reports. Part 3. (Kharkiv, April 20–21, 2016). Kharkiv: KhNUBA, 2016, P. 126–128.

РЕФЕРАТ

Хоменко І.О. Управління бюджетним дефіцитом в сучасних умовах / І.О. Хоменко, А.О. Порицька // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2018. – Вип. 6.

Стаття присвячена розгляду бюджетного дефіциту, причин його виникнення, дослідженню джерела його фінансування, розробці заходів зменшення дефіциту державного бюджету.

Об'єктом дослідження виступає дефіцит бюджету.

Мета дослідження – розробка практичних рекомендацій щодо запровадження заходів скорочення дефіциту бюджету України на основі ефективнішого використання внутрішніх ресурсів, оптимізації соціальних видатків та удосконалення податкових відносин.

Методи дослідження – метод пізнання, метод системного аналізу, метод аналізу та синтезу, а також метод порівняння.

В ході дослідження проаналізовано причини виникнення дефіциту. Глибинними причинами бюджетного дефіциту в Україні стали спад виробництва, зниження ефективності функціонування галузей економіки і підприємств, не виважена соціально-економічна політика, що і зумовили спад обсягів валового внутрішнього продукту і національного доходу. Це природно спричинило зменшення обсягів фінансових ресурсів у державі і відобразилось на показниках бюджету у вигляді довгострокового дефіциту. Установлено вплив дефіциту бюджету на економіку країни. Виявлено наслідки існування бюджетного дефіциту, що призводять до збільшення боргової залежності країни, зростання курсу іноземних валют, скорочення чистого експорту товарів та зниження показників інвестиційної діяльності. Це стає причиною зниження рівня продуктивності праці й реального доходу, провокує зниження довіри інвесторів, скорочення іноземних інвестиційних програм і виведення капіталу за кордон.

Обґрунтовано шляхи подолання бюджетного дефіциту, що полягають у вдосконаленні податкової системи, залученні до інвестиційної сфери особистих заощаджень населення, забезпеченні фінансової підтримки малого та середнього бізнесу, посиленні відповідальності суб'єктів господарювання, зміцненні контролю за виплатою державних коштів, реформуванні видаткової системи, удосконаленні нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу. Необхідно приділяти більше уваги збільшенню доходів держави шляхом подолання безробіття, оптимізації податкової системи, покращення фінансового стану суб'єктів господарювання тощо. З метою максимально ефективного управління дефіцитом державного бюджету необхідно застосовувати систему економічних заходів, орієнтованих на вирішення основної проблеми нашої економіки – поживлення інвестиційної діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: БЮДЖЕТ, БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ, ДЕФІЦИТНЕ ФІНАНСУВАННЯ, ДЕРЖАВНИЙ БОРГ.

ABSTRACT

Khomenko I.O., Porytska A.O. Budget deficit management in modern conditions. Economics and management on transport. Kyiv. National Transport University. 2018. Vol. 6.

The article is devoted to the consideration of the budget deficit, the reasons for its occurrence, the study of the source of its financing, the development of measures to reduce the state budget deficit.

Object of research serves budget deficit.

The purpose of the study is to develop practical recommendations for implementing measures to reduce the budget deficit of Ukraine on the basis of more effective use of internal resources, optimization of social expenditures and improvement of tax relations.

Research methods – the method of cognition, the method of system analysis, the method of analysis and synthesis, as well as the method of comparison.

In the course of the study, the causes of the deficiency were analyzed. The profound reasons for the budget deficit in Ukraine were the decline in production, the decline in the efficiency of the functioning of the economy and enterprises, and the underestimation of social and economic policies, which led to a decline in gross domestic product and national income. This naturally led to a decrease in the volume of financial resources in the state and was reflected in the budget indicators in the form of a long-term deficit. Influence of the budget deficit on the country's economy is established. The consequences of the existence of the budget deficit, which lead to an increase in the country's debt dependence, the growth of the foreign exchange rate, the reduction of net exports of goods and decline in investment activity, are revealed. This causes a decrease in the level of labor productivity and real income, provokes a decrease in investors' confidence, a reduction of foreign investment programs and the withdrawal of capital abroad.

The ways of overcoming the budget deficit, which consist in improving the tax system, attracting personal savings to the investment sphere of the population, providing financial support to small and medium-sized businesses, strengthening the responsibility of business entities, strengthening control over payment of state funds, reforming the expenditure system, improving, were substantiated normative-legal provision of the budget process. More attention must be paid to increasing state incomes by overcoming unemployment, optimizing the tax system, improving the financial situation of economic entities, etc. In order to maximally efficiently manage the state budget deficit, it is necessary to apply a system of economic measures aimed at solving the main problem of our economy – the revitalization of investment activity.

KEYWORDS: BUDGET, BUDGET DEFICIT, DEFICIENT FINANCING, STATE DEBT.

РЕФЕРАТ

Хоменко И.А. Управление бюджетным дефицитом в современных условиях / И.А. Хоменко, А.А. Порицкая // Экономика и управление на транспорте. – К.: НТУ, 2018. – Вып. 6.

Статья посвящена рассмотрению бюджетного дефицита, причин его возникновения, исследованию источников его финансирования, разработке мероприятий уменьшения дефицита государственного бюджета.

Объектом исследования выступает дефицит бюджета.

Цель исследования – разработка практических рекомендаций по внедрению мер сокращения дефицита бюджета Украины на основе эффективного использования внутренних ресурсов, оптимизации социальных расходов и совершенствовании налоговых отношений.

Методы исследования – метод познания, метод системного анализа, метод анализа и синтеза, а также метод сравнения.

В ходе исследования проанализированы причины возникновения дефицита. Глубинными причинами бюджетного дефицита в Украине стали спад производства, снижение эффективности функционирования отраслей экономики и предприятий, не взвешенная социально-экономическая политика, которые обусловили спад объемов валового внутреннего продукта и национального дохода. Это естественно привело к уменьшению объемов финансовых ресурсов в государстве и отразилось на показателях бюджета в виде долгосрочного дефицита. Установлено влияние дефицита бюджета на экономику страны. Выявлено последствия существования бюджетного дефицита, приводящие к увеличению долговой зависимости страны, рост курса иностранных валют, сокращение чистого экспорта товаров и снижение показателей инвестиционной деятельности. Это становится причиной снижения уровня производительности труда и реального дохода, провоцирует снижение доверия инвесторов, сокращение иностранных инвестиционных программ и вывода капитала за рубеж.

Обоснованы пути преодоления бюджетного дефицита, заключающиеся в совершенствовании налоговой системы, привлечении к инвестиционной сфере личных сбережений населения, обеспечении финансовой поддержки малого и среднего бизнеса, усилении ответственности субъектов хозяйствования, укреплении контроля за выплатой государственных средств, реформировании расходной системы, совершенствовании нормативно-правового обеспечения бюджетного процесса. Необходимо уделять больше внимания увеличению доходов государства путем преодоления безработицы, оптимизации налоговой системы, улучшению финансового состояния субъектов хозяйствования и тому подобное. С целью максимально эффективного управления дефицитом государственного бюджета необходимо применять систему экономических мер, ориентированных на решение основной проблемы нашей экономики – оживление инвестиционной деятельности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: БЮДЖЕТ, БЮДЖЕТНЫЙ ДЕФИЦИТ, ДЕФИЦИТНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ, ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДОЛГ.

АВТОРИ:

Хоменко Інна Олександрівна, доктор економічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, e-mail: innakhomenko28@gmail.com, тел.+380503703037, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, к. 424.

Порицька Аліна Олександрівна, Національний транспортний університет, студентка, e-mail: alina.ua97@gmail.com, тел. +380932564337, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1.

AUTHOR:

Khomenko Inna O., Ph.D., Economics (Dr.), associate professor, National Transport University, associate professor, department of Finance, Accounting and Audit, e-mail: innakhomenko28@gmail.com, tel. +380503703037, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str., 1, of. 424.

Porytska Alina O., National Transport University, student, e-mail: alina.ua97@gmail.com, tel. +380932564337, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str., 1.

АВТОРЫ:

Хоменко Инна Александровна, доктор экономических наук, доцент, Национальный транспортный университет, доцент кафедры финансов, учета и аудита, e-mail: innakhomenko28@gmail.com, тел.: +380503703037, Украина, 01010, г. Киев, ул. М. Омеляновича-Павленка, 1, к. 424.

Порицкая Алина Александровна, Национальный транспортный университет, студентка, e-mail: alina.ua97@gmail.com, тел. +380932564337, Украина, 01010, г. Киев, ул. М. Омеляновича-Павленка, 1.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Базиліук А.В., доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту, Київ, Україна.

Ільчук В.П., доктор економічних наук, професор, Чернігівський національний технологічний університет, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігів, Україна.

REVIEWER:

Bazyliuk A.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Transport University, head, department of Finance, Accounting and Audit, Kyiv, Ukraine.

Ilichuk V.P., Ph.D., Economics (Dr.), professor, Chernihiv National University of Technology, professor, department of Finances, Banking and Insurance, Chernihiv, Ukraine.